

JOBBDALI AKCELERÁCIÓ*

N I L S W E G N E R

Nils Wegner: *Neoreakció és sötét felvilágosodás* (2024)

Az Oslói Békakutató Intézet által kiadott *Journal of Peace Research* 2012. júliusi számában Peter Turchin orosz–amerikai evolúciobiológus felelevenítette tézisé a komplex emberi társadalmakban ismétlődő szociálpolitikai instabilitás megújuló hullámairól. Turchin kvantitatív történelmi elemzése, az ún. kliodinamika szerint az Amerikai Egyesült Államok nagyjából 50 évente a társadalmi válság fázisába lép, melynek árulkodó jele nem más, mint az ámokfutások számának növekedése. Az 1960-as évek végén és a '70-es évek elején bekövetkezett utolsó jelentős csúcs után, amikor is a radikális baloldali diák-tüntetések részeként több mint 8 ezer bombafenyegetés, megkísérelt és/vagy végre is hajtott robbantás történt, a belföldi nyugtalanság következő kiéleződése 2020 körül várható – állította tehát a szerző másfél évtizeddel ezelőtt. Az erre való várakozás légkörében, 2019 őszén jelent meg a mozikban az addig főképp féktelen bohóckodásban tobzódó filmjeiről ismert Todd „Phillips” Bunzl rendezésében a *Joker* című amerikai pszichothriller, amelyet korábban a Velencei Filmfesztiválon Arany Oroszlánnal tüntettek ki. A félig-meddig a DC-képregény-univerzum azonos nevű szupergonoszán alapuló karakter egyértelműen szembekerül a polgári hatalmi elittel, amivel a film a társadalom által kitaszított kívülálló történetét meséli el, aki egyre inkább esztét veszti, és aki egy kétségbeesésében elkövetett tett után egy régóta esedékes felkelés ikonjává válik. A film bemutatása után alig egy hónappal már több mint egymilliárd dolláros bevételt hozott világszerte, ezzel számos rekordot megdöntve. A film különösen figyelemre méltó abból a szempontból, hogy már a hivatalos bemutató előtt médiahisztéria övezte: a különféle angol nyelvű médiumok olyan pletykákat keringtettek, hogy a film inspirálhatja az ámokfutókat, az amerikai hadsereg pedig még a mozibemutató előtt hivatalos figyelmeztetést intézett tagjaihoz, hogy a film vetítése zavargásokhoz vezethet. A bohóc arcfestés és a főszereplő ikonikus táncjelenete – a sokkal régebben jelen lévő cinikus „bohócvilág” mémnek¹ köszönhetően – az internetes platformokon mindenhol jelen van, ami a fennálló rendszer darabjaira hullása kapcsán valamiféle lap-pangó örömet szimbolizál – kezdve az eszkalálódó tüntetésektől a látszólag politikai indíttatású lövöldözésekig bezárólag. Innen indulunk ki!

MI AZ AZ AKCELERÁCIÓ?

Szögezzük le: az emberek vaktában való megölése *nem* politikai cselekedet, hanem legfeljebb a megrázkódtatás révén létrehozott aberrált „művészet” terroristikus kísérlete, ahogyan azt már a legkevésbé sem jobboldali hajlamú André

* Az írás eredetileg a *Sezession* 95. számában jelent meg 2020 áprilisában, a 39–43. oldalakon.

1 A 2010-es évek végén jelent meg az úgynevezett *Clown-World* kifejezés, amely az internetes mémkultúra részeként jelentős hatást gyakorolt a közösségi médiára és az online diskurzusra. A mémek arra világítottak rá, hogy a világban olyan abszurd és irracionális politikai-társadalmi események történnek, mintha egy bohócok által uralt, az egész világot cirkusszá tevő valóságban élnénk. (*A ford.*)

Breton megállapította a *Második Szürrealista Kiáltványban* – jóval azelőtt, hogy Richard Millet 2012-ben megírta *Irodalmi elégia Anders Breivikhez* című botrányos esszéjét. Breton Tarrant, a christchurchi merénylet, az utóbbi évek legmegdöbbentőbb politikai mézslálója, kiáltványában konkrétan a „destabilizációt és az akceleracionizmust” nevezte meg „a győzelem taktikáiként”.

Azonban amit erről írt (és amit tekintélyes jobboldali kommentátorok értelmetlenül szajkóztak), annak valójában semmi köze a tényleges akceleracionizmushoz. Ez ugyanis sokkal inkább ugyanaz a „feszültségfenntartási stratégia”, amelyet a NATO és a CIA által finanszírozott és irányított európai (főleg olasz) szélsőjobboldali terroristasejtek az 1970-es években a zászlajukra tűztek, és ami már akkor sem működött, mivel a tömegeket egyszerűen nem lehet forradalomra buzdítani, vagy kiprovokálni belőlük egyet. Aki ma egy efféle „eszkalacionizmusnak” adja át magát, és a már eleve túlhatalmú államot még erőszakosabb fellépésekre akarja ingerelni, az rendkívül gyanússá teszi magát, sőt valójában tudatosan az ellenség munkáját végzi. Ebből is látszik tehát, hogy tisztázásra van szükség, hiszen az, aki a posztmodernizmussal mint a 20. század második felének legfontosabb kritikai kultúratudományi áramlatával sem tudott megbirkózni, az egy jóval homályosabb, végletebben kihegyezett gondolati iskolával, a tényleges akceleracionizmus kapcsán már csak értetlenkedhet.

A kifejezésnek a latin *acceleratio* (gyorsítás) szóból való levezetése fogalmi közelséget sugall a dromológiával, vagyis a „versenyfutás logikájával”, amelyet a francia építész és médiateoretikus, Paul Virilio *Sebesség és politika* (1977) című tanulmányában alapozott meg. A dromológia a tér és az idő viszonyának érzékelhető összenyomódására összpontosít, amelyet a kommunikáció és az (áru)forgalom területén a csúcstechnológia szakadatlan fejlődése idéz elő. Miközben mindkét megközelítés – tehát még egyszer: a korábbi dromológia és az újabb akceleracionizmus – abból indul ki, hogy a jelen egy megmerevedett, válságos állapot, amely a vég bekövetkezése előtti szakaszt képviseli (amit Virilio honfi- és szakmabéli társa, Jean Baudrillard orvosi kifejezést adaptálva paroxizmusnak nevezett), következtetések nem is különbözhetnek jobban egymástól. Lévén a dromológia Marx *A politikai gazdaságtan bírálata*hoz (1858–59) című írásából kiindulva a rendkívüli mobilitású tőkéből fakadó, „tér idő általi megsemmisítéséből” indul ki. Vagyis a sebességet a távolságot felszámoló tényezőként azonosítja, amely magát a teret megszünteti, az időt pedig összesűríti. Ezzel a globalizáció és a világméretű valós idejű kommunikáció fejlődési folyamatával szemben voltaképpen erős kritikai pozíciót foglal el, és arra törekszik, hogy az egyén érzékét kiélessítse a sokasodó negatív következmények iránt, különösképpen a média szférájában. Ezzel ellentétben a szintén baloldali gondolkodási hagyományból származó akceleracionizmus számára minden jel egy közelgő viharra utal: ők a „későkapitalizmust” (Werner Sombart) nem megfékezni vagy visszaszorítani akarják, sokkal inkább a lehető leggyorsabban és legradikálisabban az önmagában rejlő vége felé terelni vagy inkább lökni, a vég elkövetkezését sietteni. Az akceleracionisták eszkalatív alapfeltevései egyrészt támaszkodnak Marx *Beszéd a szabadkereskedelem kérdéséről* című 1848-ban kelt szövegére, mely szerint „általában a mai védelmi rendszer konzervatív, míg a szabadkereskedelmi rendszer romboló. [...] Egy szóval a szabadkereskedelmi rendszer sietteti a társadalmi forradalmat. Csak ebben a forradalmi értelemben szavazok a szabadkereskedelem mellett”.² Másrészt Nietzsche *A hatalom akarása* című művében megfogalmazott válságdiagnózist is alapkönek tekintik, ahol is így fogalmaz:

„Az európai ember homogenizálása, kiegyenlítése nagy, megakadályozhatatlan folyamat: ezt kellene még gyorsítani. Mindezzel pedig adott egyfajta szakadékkeremtés, distancia és rangsor szükségszerűsége; nem pedig e folyamat lassításának szükségszerűsége.”³

siettetni
a későkapitalizmus
végének
elkövetkezését

2 A fordítás forrása: Karl Marx és Friedrich Engels művei 4. kötet (1846 – 1848) Kossuth, Bp. 1959.

3 Romhányi Török Gábor fordítása.

A szintén nietzschei, az *Im-igyen szóla Zarathustrában* olvasható „ami hullik, azt még taszítjátok is tovább” gondolata képezi azt az alapelvet, melynek olvasata a továbbiakban a francia posztstrukturalista filozófus, Gilles Deleuze extravagáns Nietzsche-recepcióján keresztül történik. Deleuze már a Félix Guattari pszichiáterrel 1972-ben közösen írt *Kapitalizmus és skizofrénia* I. kötetében, az *Anti-Ödipuszban* intellektuális „deterritorializációt” sürgetett. Mégpedig azért, mert úgy látták, hogy még a legavantgárdabb, legforradalmibb kortárs gondolkodás is saját történelmi keretének formális gazdasági-kulturális struktúráiban és kódjaiban rekedt, ezáltal pedig aligha érhet el többet, mint hogy *pasticcioszerűen* a már régóta ismert és elavult téziseket utánozza. Ezzel a merevséggel egy egyre határtalanabb valós világ áll szemben, amelynek az emberek deterritorializációja, azaz tértől való elszakadása a gondolkodás párhuzamos deterritorializációját kényszeríti ki, hogy aztán a rugalmasság visszanyerése és egy új jövőtervezés kialakítása egyáltalán lehetővé váljon.

Mármost, az akceleracionista elmélet ezen felszabadulása – melynek képviselői a 19. századi klasszikus ideológiák minden „visszamaradott” hívét önelégült, unalmas alaknak bélyegzik – nem utolsósorban egy provokatív eklektizmusban teljesedik ki. A brit Urbanomic Kiadó a német Merve Kiadóval együttműködve adta ki az *#ACCELERATE#* (2014) című forrásgyűjteményt, amely nemcsak a fentiekben említett szerzők és más „gyanús alakok” szövegeit tartalmazza, hanem olyan váratlan hangokat is, mint például a disztópikus író, J. G. Ballard és az öntörvényű társadalomteroretikus, Thorstein Veblen.

KIK AZOK AZ AKCELERACIONISTÁK, ÉS MIT AKARNAK?

A különös eszmeképződmény kezdetén, sőt fókuszpontjában ott „egy szelíd hangú és acélos nézeteket valló férfi” (Hannes Stein), ő az akkoriban még igen fiatal brit filozófus, Nick Land, aki miután megszerezte doktori fokozatát Martin Heidegger Trakl-recepciójáról, 1987 és 1998 között a coventryi Warwicki Egyetem oktatója volt. Itt publikálta 1992-ben *A megsemmisülés szomjúhozása* című munkáját, amely elmélkedés Georges Bataille-ról, az irodalom, a művészet és az ízlés közismert határátlépőjéről. Akkortájt a meghatározó esemény a digitális forradalom berobbanása volt, az internet és az új médiumok szikrázó térhódításával.

Landra mély benyomást tettek a korábban elképzelhetetlen és láthatatlan lehetőségek, amit bizonyít, hogy egy rövid részlet erejéig szerepelt az 1994-ben forgatott, egyébként roppant találó címet viselő *Menny és pokol látomásai* című brit televíziós dokumentumfilmben, amely a digitalizált világ jövőjéről szólt. A filmben egy emberi agymetszeteket tartalmazó üvegvitrin előtt ülve a társadalmak, vállalatok és számítógépes hálózatok horizontális és dehierarchizált – Deleuze–Guattari 1980-ban megjelent *Ezer fennsíkjának* (a *Kapitalizmus és skizofrénia* II. kötetének) szóhasználatával élve: rizomatikus – alapstruktúra átfogó érvényesülését jósolta. Ugyanezen szellemtől vezérelve alapította meg Sadie Plant kultúrakutatóval közösen a Cybernetic Culture Research Unit (CCRU) nevű tanszéki munkaközösséget, amely experimentális neoszituacionista összeművészeti rendezvényeivel és publikációival 1993–96-ban aktivizálta a Warwicki Egyetem szellemi életét.

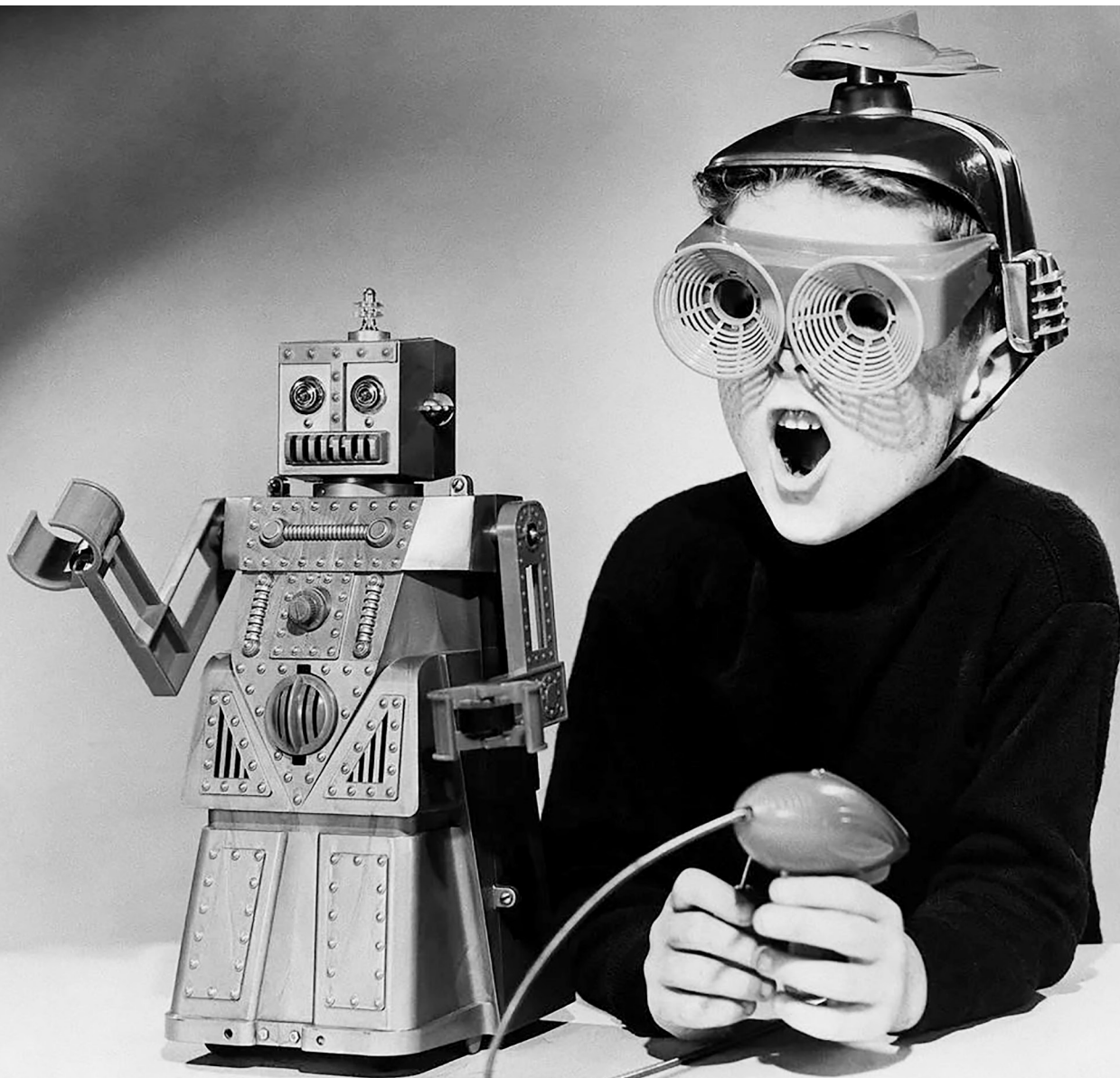
Land akkori publikációiban – miközben kollégái a metafizika történetével, kontinentális és analitikus filozófiával meg hasonló ártalmatlan témákkal foglalkoztak – napjaink *mainstream* témáit egy évtizeddel megelőzve, lényegében túl korán tárgyalt olyan kérdéseket, mint a biotechnológia, a transzhumanizmus, az internet addiktív mivolta vagy éppen Kína gazdasági-technológiai nagyhatalommá emelkedése. Ezeket az írásokat, amiket változatos módon „örjögő nihilizmusként”, „fékeveszett fekete deleuzianizmusként” vagy „kiberhorror irodalomként” minősítettek, 2011-ben két régi szellemi pályatársa gyűjtötte össze, és találó módon *Fanged Noumena* – nagyjából „éles fogú absztrakt gondolatok” – címmel jelentettek meg, méghozzá csintalan módon,

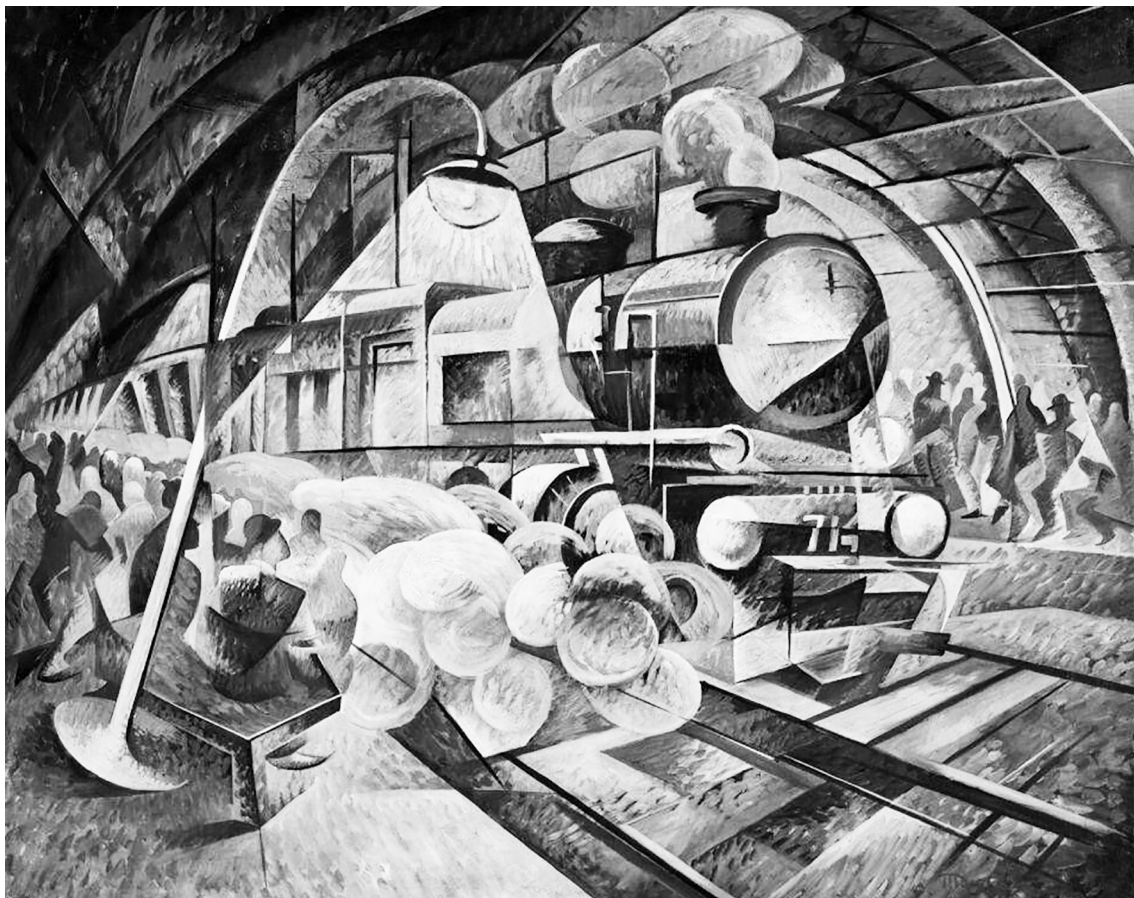
túl korán
jöttek

éppen 666 oldalas téglányi könyvként, amellyel akár egy kirakatot is be lehetne törni. Land, aki már az ezredforduló táján búcsút vett az akadémiai intézményrendszerrel, és Sanghajban él, aligha határolódna el ettől.

Ami ebben szembeötlő, hogy a marxista alap és felépítmény dialektikájához hűen nincs benne reálpolitikai igény. Sokkal inkább arról van szó, hogy a kizsákmányolás logikájából eredő folyamat, vagyis a politika leválása Max Weber felelősségetikájáról, az akceleracionista modellben kvázi mellékesen kerül elő, ennek ellenére egyenesen a végső robbanásig kiélezve. Mi értelme van a függeléknek elakadni, ha rögtön a szívre is lehet célozni? Nick Land és a CCRU veteránjainak kora kilencvenes lázító víziói közel másfél évtizedig a politikai szférán kívül léteztek, mígnem Benjamin Noys, a Chichesteri Egyetem kritikai elmélet professzora *A negativitás fennmaradása* (2010) című művében átvezette az akceleracionizmus fogalmát a politika szférájába. Aztán Nick Srnicek és Alex Williams *Az akceleracionista politika kiáltványában* (2013) Nick Land – jóllehet sötét és ironikus, sőt posztumán – technooptimizmusát egy jövőbeli, forradalmi fordulatot célzó baloldal számára próbálták termékennyé tenni. A hivatalos baloldal ez valósággal arcul csapta (vö. Antonio Negri félig-meddig támogató és Franco „Bifo” Berardi élesen elítélő véleményével), és azt mondták, hogy ez akadémiai szempontból csupán a régi, unalmas gramscianizmus akceleracionista lakkal való lekenését jelenti.

Meglepetés –
Az Ideal Toy Corporation
Robi robot nevű játéka
az 1950-es években
(Reddit)

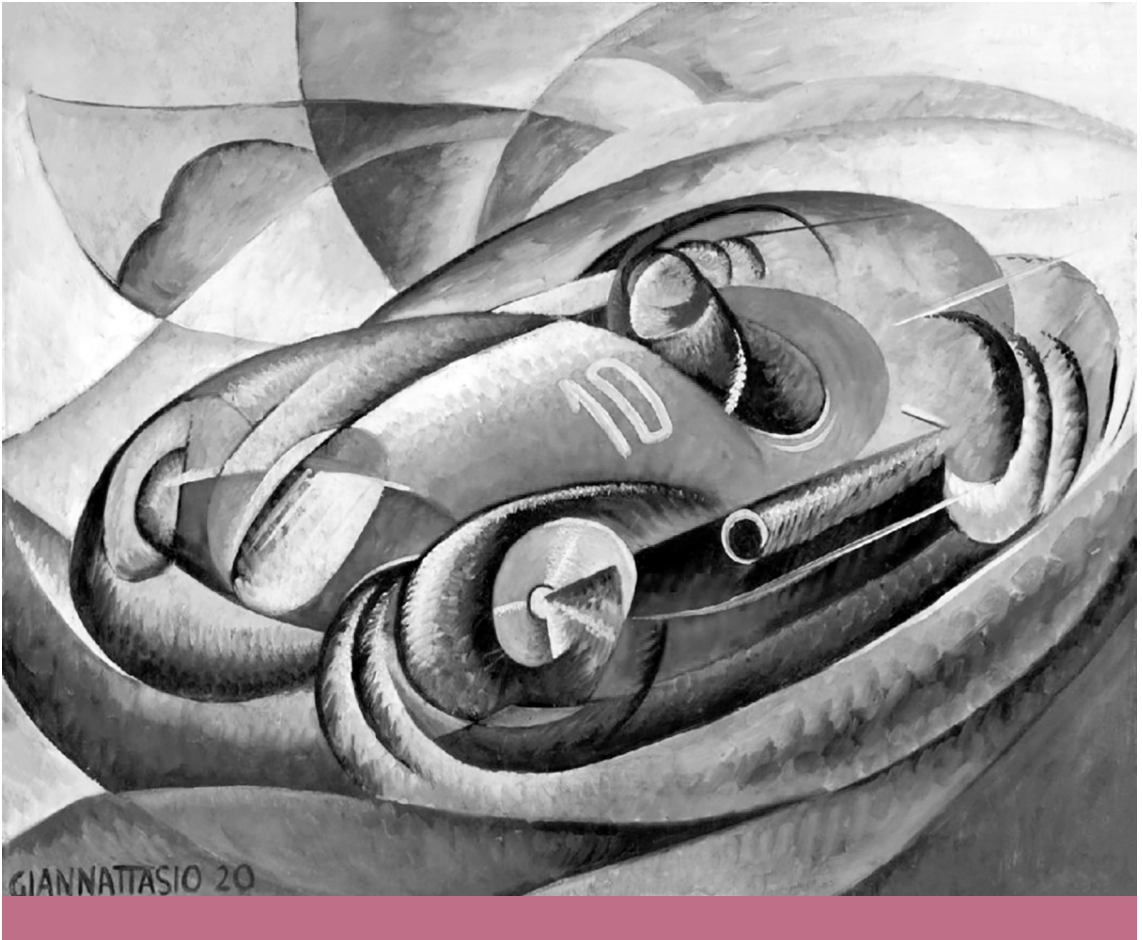

Gyorsabban! –

A mechanikus erő
megformálása Antonio
Marasco (1934) révén és...
(Wikimedia Commons)

Mindazonáltal a kortárs kapitalizmus önpusztításáról szóló folyamatos spekulációk nem légből kapottak: régóta színre léptek olyan „renegát” közgazdászok, mint a Siegeni Egyetem professzora, Niko Paech, aki a *Felszabadulás a bőség alól* (2012) című könyvében a nemnövekedési gazdaság szószólójaként pontosan azon centrifugális erők lefékezésését tartja célravezetőnek, amelyek hátán az akceleracionisták éppenséggel a következő horizont mögé igyekeznek lovagolni. A késői kapitalizmus lassan omladozó fellegvéraiban a baloldali politika lelassult: a hatalomra törő régi-új baloldali osztályharcosok, mint Jeremy Corbyn Nagy-Britanniában vagy Bernie Sanders és Alexandria Ocasio-Cortez az Egyesült Államokban, olyan sallangos jelszavak alatt, mint a *Green New Deal*, a vagyon felülről lefelé történő újraelosztása, a nagy vagyonok szigorú megadóztatása, valamint a tényleges oligarchaként viselkedő donorok megnyírbálását követelik, valamint azt, hogy a fennálló kapitalista rendet titáni beruházási programok révén kivezessék az ökológiai és gazdasági válságból. Ez a rugalmatlan ortodox szemléletmód, amely a 20. század elejének szocialista-kommunista mintáin alapul, nemcsak a kibontakozó posztindusztriális válság hibrid jellegét nem képes megragadni, de ahhoz sem elég radikális, hogy a jól bevett állami dirigizmuson túlmutató megoldásokat nyújtson. Kézenfekvőnek tűnik tehát – ebből a szempontból nézve legalábbis – egy harmadik, „nihilista” logikát követő kísérlet a tőke erődítményének megrohamozására: a proletárfelkelés várakozása az ipari korszakban zsákutcába torkollott, ahogyan Gramsci hegemoniaelmélete is kifulladt a globális gazdaság rugalmasságából következően, ez ugyanis minden ellenkezést, valamint az elidegenedés és a szétesés minden tünetét képes kereskedelmi termékként átkeretezni és értékesíteni. Különösen abszurd példaként említhető a Burger King gyorséttermi óriás 2019 májusában ideiglenesen bevezetett *Unhappy Meals* névre keresztelt akciója, amely a konkurens McDonald’s klasszikus *Happy Meal* termékére utalva színes kartondobozokba csomagolt egy adag olajban sült gyorskaját, mondván, ezzel „küld jelzést a nem jókedvű embereknek”.

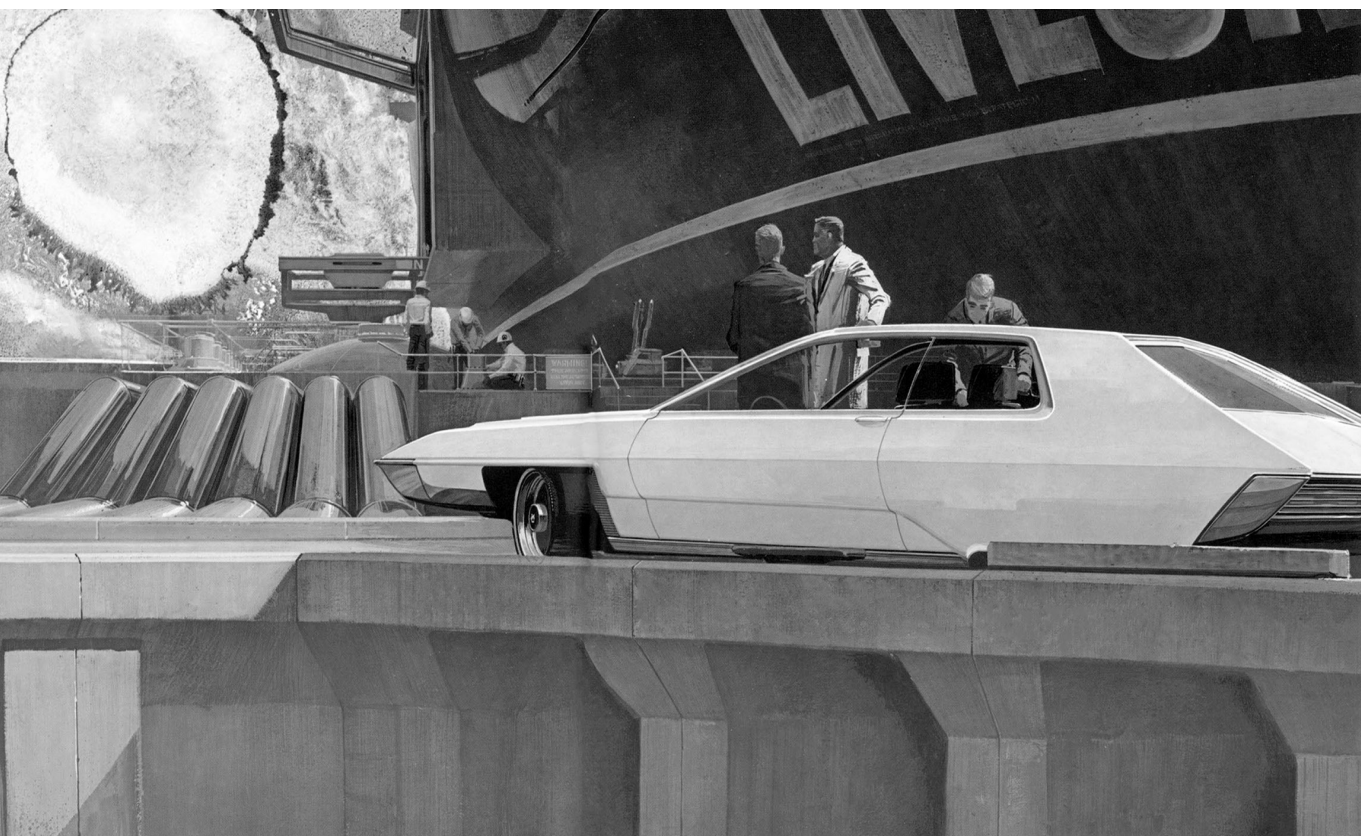
...Ugo Gianattasio futurista versenyautó-ábrázolása (1920 körül)
(Wikimedia Commons)

ELTÉRÍTÉS JOBBRA

Mi lehet egy eredményorientált jobboldali akceleracionizmus célja? A fősdorhoz igazodó aktivista újságírók, karrierista médiamunkások és bértollnokok torzításainak és szakmai baklövések széles körű elterjesztése a közösségi média egyik kevés értelmes felhasználási módja közé tartozik, hiszen a klasszikus újságírás – mint a tőkés gazdaság értékesítési gyakorlatának logikus terméke – sem immunis az önpusztításra és az önmagába való összeomlásra. Más, kreatív cselekvésre ösztönző, ironikus gondolatébresztéseket nemcsak Chuck Palahniuk klasszikusa, a *Harcosok klubja* (1996) nyújthat: 2019 tavaszán a mindössze 23 éves jobboldali avantgárd médiaaktivista, Mike Ma megjelentette *Zaklatási építészet* című könyvét, egy lélegzetelállító tempóban száguldó novellagyűjteményt a legtisztább hipergyorsulás szellemében.

Mind a jobb-, mind a baloldalon egyaránt egy-egy súlyos akadály tornyosul az akceleracionista álláspont felé vezető úton – a konzervativizmus. Ám felmerül a kérdés: ez a politikummá emelt szellemi mozgásképtelenség napjainkban még mindig elfogadható-e? Nem véletlenül keringenek, különösen az amerikai jobboldali disszidensek körében olyan csípős élcélődések, mint például hogy „a konzervatívok a múlt őrei akarnak lenni, de még a nemek szerint elkülönített mosdókat sem tudták megőrizni”, vagy kegyelemdöfésnek nekik szegeznek, hogy „konzervatívnak lenni annyit jelent, mint félénken a történelem sportpályájának oldalvonalán állni, és arra kérni a játékosokat, hogy lassítsanak egy kicsit”. Ehhez képest mennyiben más – egyenesen *radikális* perspektíva – a gyorsulás, a centrifugális erők és a rendszerek felszabadított önfelemlésztésének igénylése!

Az akceleracionizmus minden utópikus-technofil aspektusa mellett, amik miatt jó okkal Frank Herbert *Dűne*-eposzának vagy William Gibson *Neurománc*-trilógiájának politikafilozófiai utánpótlásának tűnik, megvan az a zavarba ejtő jellemzője, amivel az átlagos jobboldaliaknak a legnagyobb meglepetést

Neofuturizmus –
Sydney Mead amerikai ipari
formatervező illusztrációja
az Egyesült Államok Acél
Korporációja *Innovációk*
című albumában, 1968
(Syd Mead hivatalos X-oldal)

okozza: hogy szakít a „minden elveszett” végzetpóz hőscincérségével. Persze, minden elméletet az eredmény és a hatékonyság szempontjából kell végiggondolni – ez gyakran azt jelenti, hogy nem panaszkodunk akaratos gyerekként politikai ellenfeleink tisztességének hiányára és kétszínűségére, vagy nem táplálunk öntelt kulturális pesszimizmust, amely túl gyakran csupán saját tétlenségünk elfedését szolgálja. Ehelyett – különösen az információs korszakban – át kell lépni a rendkívül instabil döntéshozatali és hatalmi folyamatokat s kielezni belső ellentmondásaikat.

Hozzunk erre egy példát! Ebből a perspektívából az akceleracionista pártpolitika figyelemre méltó példája volt az AfD tübingiai tartományi frakciójának taktikai szavazása a miniszterelnök 2020. február 5-i megválasztásakor. Az FDP jelöltjének, Thomas Kemmerichnek „Höcke kegyelméből” történő váratlan megválasztása hatalmas politikai sokkhatást váltott ki az egész német szövetségi pártrendszerben, és katasztrofális következményekkel járt az FDP-re és a CDU-re: bebizonyosodott, hogy az elkorhadt rendszert saját súlya

temeti maga alá. Az AfD-hez az önmaga által kijelölt feladatban, a bebetonozott nyugatnémet kartellpártrendszer szétzúzásában jelentős lépést tett előre, és az érdeklődő megfigyelők számára

nagy élvezetet nyújtott. Különösen a politikai ellenvélemény fogyasztási cikké alakításának folyamata fényében – amikor is az oly sokat ünnepelt „ellenállás” gyakran már egy hazafias kitűzőben vagy jobbos vászontáskában kimerül – tűnik kézenfekvőnek az akceleracionizmus egészen más nézőpontjával való foglalkozás, amely nevetve dönti fel mindazt, ami már amúgy is lassacskán összeomlóban van. Egy ilyen intellektuális kirándulás mindenképpen új perspektívákat nyit. ■

(Fordította: Biró András)

» új perspektívákat nyit